

PER A UN CONSERVATORI BOTANIC DELS PAISOS CATALANS

Exemple de les introduccions de presseguers al Conservatori Botànic
de Parquerolles (Provença).

BONET Lluc
7, carrer dels tarongers
66370 PESILLA DE LA RIBERA
ROSSELLÓ - CATALUNYA NORD

RESUM:

Des de fa un segle, la selecció genètica amb imperatius comercials en un àmbit internacional ha suplantat l'evolució natural, i llavors les varietats comercials de plantes cultivades, per oposició a les varietats antigues o locals, tenen una base genètica estreta; es tracta de l'erosió genètica.

Aquest empobriment del patrimoni vegetal disminueix la variabilitat genètica en els programes d'encreuament, i la creació varietal és limitada.

És en un Conservatori Botànic on es poden preservar i estudiar les varietats antigues o locals de plantes cultivades. En donarem un exemple: el Conservatori Botànic de Porquerolles, a Provença, amb els mètodes emprats des de la prospecció fins a la identificació de llurs introduccions de presseguers.

Coordinar la conservació dinàmica del patrimoni agrícola de la nostra terra podria ésser el paper d'un possible Conservatori Botànic dels Països Catalans.

En la següent ponència procurarem primer de tot demostrar l'interès de conservar les "varietats" antigues o locals de plantes cultivades.

Seguirà una presentació de realitzacions ja existents quant a les de presseguers al Conservatori Botànic de Porquerolles a Provença.

PER QUÈ CONSERVAR LES "VARIETATS" ANTIGUES O LOCALS DE PLANTES CULTIVADES?

Les qualitats pomològiques i culturals d'una varietat són certificades per la inscripció al "Catàleg oficial de les varietats" o "Registre de les varietats" si aquesta compleix criteris tals com l'estabilitat, l'homogeneïtat, la distinció, un increment de performances agronòmiques i tecnològiques de cara a les varietats ja existents, així com un bon estat sanitari.

Aquests criteris apareixen com a desqualificadors per a les "varietats" locals o antigues de plantes cultivades (per oposició a les varietats comercials), perquè no resulten d'una selecció científica.

.Varietats comercials: pèrdua de diversitat

Les varietats antigues o locals procedeixen d'una evolució natural contínua sota la pressió del medi ambient i de les pràctiques agrícoles; hi intervé també un empirisme basat en una llarga observació. És a dir que tot allò que ha estat creat al llarg dels segles no ha estat multiplicat, allò que s'ha conservat ho ha estat per raons molt precises (menor sensibilitat a diferents paràsits, qualitat gustativa, adaptació al medi o a utilitzacions precises, etc.)

Des de fa un segle, la selecció empírica ha estat reemplaçada per la selecció científica duta per un nombre reduït d'empreses obertes al mercat mundial; llavors la diversitat disminueix, ja que les varietats comercials estan molt lluny de representar totes les varietats al si d'una espècie. En efecte, aquestes últimes resulten d'una forta selecció que les ha orientades cap a una estructura homogènia segons les normes de la cadena producció-comercialització. Sovint, criteris com la qualitat organolèptica o la tolerància als paràsits es queden al segon pla.

Així doncs, la base genètica de les varietats comercials és molt estreta i hom pot parlar d'erosió genètica car pocs genomes han participat en llur creació.

L'erosió genètica és definida pel conjunt dels procediments que condueixen a l'empobriment progressiu del patrimoni vegetal i conseqüentment a una pèrdua de la diversitat.

.Les "varietats" antigues o locals: interès científic i sentimental

L'estabilitat de la vida es basa en la diversitat genètica de la biosfera de la qual tots som tributaris. L'ésser humà no s'ha de

comportar més com un lladre de les riqueses naturals, perquè en depèn la seva supervivència.

A més d'aquestes consideracions de caire més aviat filosòfic, la utilització pràctica de les "varietats" antigues o locals de plantes cultivades es troba en l'augment de variabilitat genètica que proporcionen en els programes d'encreuament, ja que no es crea res sense material bàsic.

Per a l'investigador és possible d'utilitzar un o alguns gens localitzats, car hom pot perfectament extreure un caràcter específic d'una "varietat" antiga o local i integrar-lo en una creació varietal sense reproduir els desperfectes eventuals de l'individu més rústic.

Als esmentats interessos ecològics i científics ve a afegir-se una consideració d'àmbit polític, car la riquesa genètica preservada a l'interior de tal estat o tal bloc d'estats és també un factor de protagonisme internacional.

Finalment parlarem també de l'interès sentimental que els nombrosos afeccionats atorguen a les velles "varietats" de fruiters, per exemple, que ja no es troben als mercats. Aquestes plantes gairebé desaparegudes són també per a l'etnobotànic, preocupat per les interrelacions entre les societats humanes i el món vegetal, una font d'informacions de gran utilitat.

La lògica dels plantejaments precedents evidencia la utilitat d'un Conservatori Botànic amb objectiu de preservar i estudiar les varietats encara que no corresponguin a una utilització immediata; hom protegeix el patrimoni arquitectònic, llavors, per què no agafar consciència de l'existència d'un patrimoni agrícola?

En el Conservatori Botànic es troben els fonaments de la creació varietal.

EXEMPLE DE LES INTRODUCCIONS DE VARIETATS ANTIGUES O LOCALS DE PRESSEGUERS AL CONSERVATORI BOTANIC DE PORQUEROLLES (PROVENÇA)

Des dels anys 60, la F.A.O. (organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació) coordina nombrosos programes d'exploració, col·lecta, conservació i avaluació dels recursos fitogenètics en el món.

L'Associació Europea per a la Recerca i el Millorament de les Plantes (EUCARPIA) es preocupa també d'aquest problema.

Aquests organismes són paral·lels a les iniciatives estatals o locals.

Mètode emprat pel Conservatori de Porquerolles

L'INRA de Montfavet (Provença) i el Conservatori Botànic de Porquerolles han dirigit des del 1981 fins al 1983 investigacions (1) a fi

d'inventariar, situar, reproduir i col·leccionar les varietats antigues i locals de presseguers que no estaven encara salvaguardades.

Hem escollit de presentar l'exemple del presseguer a causa del treball important ja realitzat i l'interès popular pels fruiters, perquè llur perennitat els destaca de les plantes anuals o bisanuals de molt més difícil preservació.

. Prospecció:

Segons la bibliografia disponible i principalment l'obra de Caillavet i Souty (2), el Conservatori Botànic de Porquerolles establí l'any 1981 una llista de varietats recercades i l'envià als principals planteraires francesos. D'altra banda, hom també ha anat a prospectar a cals pagesos i planteraires d'edat avançada, a les petites explotacions allunyades dels eixos de comunicació o a les que comercialitzen en els petits mercats locals; els hortets d'aficionats no hi han estat oblidats.

. Introducció al Conservatori:

La realització del plançó a introduir en el Conservatori ha estat confiada al planteraire proper al lloc on la "varietat" antiga o local ha estat retrobada; d'aquesta manera hom evita:

- la transmissió de malalties (virus, micoplasmes) d'un lloc a un altre,
- els transports amb perjudicis tals com l'assecament dels empelts, i es beneficia de l'experiència del planteraire local.

Han estat introduïts al conservatori cinc plançons per varietat retrobada; i, a fi de facilitar comparacions, varietats comercials (testimonis) també hi han estat plantats.

Més valdria parlar d'introduccions i no de varietats, ja que varietats diferents han pogut ésser introduïdes amb el mateix nom: es tracta d'homonímia. Hi ha també casos de sinonímia per modificacions de grafia.

. Determinació de la identitat real de les introduccions:

Una vegada suficient l'edat dels arbres, hom ha pogut iniciar observacions de caràcters qualitatius i quantitativs; aquests han estat comparats a les dades bibliogràfiques per tal d'assegurar-se del nom de les varietats.

Caràcters qualitatius:

- tipus de flor (campanulada o rosàcia).
- forma dels nectaris (llargaruts, arrodonits o absència)
- color de la carn (blanca, groga o roja)
- piyol (lliure o adherent)

Caràcters quantitativs:

- època de floració
- època de maduresa
- època de caiguda de les fulles
- tendència de la fruita a caure
- tipus de fructificació

Una diferència per a un caràcter qualitatiu entre les observacions i les dades bibliogràfiques és suficient per a no considerar conforme l'individu.

Una diferència important per a un caràcter quantitatiu (2 setmanes de diferència per a l'època de floració per exemple) és també suficient.

Cal recordar que nombrosos altres caràcters no observats podrien ésser diferents per a uns individus determinats de la mateixa varietat, és a dir que la mateixa descripció parcial pot ésser aplicada a diferents varietats.

Les introduccions no conformes a la bibliografia poden ésser classificades en una família varietal donada de "varietats" antigues, per bé que la definició del tipus antic sigui difícil de concretar.

Oriental la prospecció segons dades eixides d'obres antigues no ha estat molt satisfactori: gairebé una tercera part de les varietats retrobades per correspondència no corresponen a les dades esmentades en els documents.

L'objectiu fonamental d'aquesta tasca, però, no és una col·lecció de noms, sinó l'eixamplament de la base genètica disponible per a les futures creacions, car els individus del Conservatori són destinats a estudis pomològics; és la base de la conservació dinàmica.

CAP AL CONSERVATORI BOTANIC DELS PAISOS CATALANS

No podria acabar aquesta ponència sense llançar una crida des d'aquest I Congrés de la Institució Catalana d'Estudis Agraris per a la constitució d'un Conservatori Botànic dels Països Catalans; aquest podria ésser una mena de coordinador de totes les iniciatives del ram, de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó.

Desitjant que aquest projecte per a la valoració del patrimoni agrícola vegetal de la nostra terra esdevingui realitat, us regracii per la vostra atenció.

LLISTA BIBLIOGRAFICA

- (1) ELIAS, K.; ROGER, J. P. 1987; Premières observations effectuées sur les introductions de pêchers du Conservatoire Botanique de Porquerolles, Juin 1987

Conservatoire Botanique de Porquerolles
Hameau Agricole
Ile de Porquerolles
83400 HYERES (Estat Francès)

- (2) CAILLAVET, H.; SOUTY, J. 1950

Monographies des principales variétés de pêchers.
La Maison Rustique
26, rue Jacob
PARIS